

SPECIJALNA EDUKACIJA I REHABILITACIJA

Univerzitet u Beogradu
Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju
VI Međunarodni naučni skup

danas

SPECIAL
EDUCATION
AND REHABILITATION
today

University of Belgrade
Faculty of Special Education and Rehabilitation
6th International Scientific Conference

*Zbornik radova
Proceeding*

UNIVERZITET U BEOGRADU
FAKULTET ZA SPECIJALNU EDUKACIJU I REHABILITACIJU
UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION

VI međunarodni naučni skup
**SPECIJALNA EDUKACIJA I
REHABILITACIJA DANAS**

Beograd, 14–16. septembar 2012.

The Sixth International Scientific Conference

**SPECIAL EDUCATION AND
REHABILITATION TODAY**

Belgrade, September, 14–16, 2012

**Zbornik radova
Proceedings**

Beograd, 2012.
Belgrade, 2012

**SPECIJALNA EDUKACIJA I REHABILITACIJA DANAS
SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION TODAY**

**Zbornik radova
Proceedings**

VI međunarodni naučni skup
The Sixth International Scientific Conference
Belgrade, 14–16. 9. 2012.

Izdavač / Publisher:

Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju
University of Belgrade – Faculty of Special Education and Rehabilitation
11000 Beograd, Visokog Stevana 2
www.fasper.bg.ac.rs

Za izdavača / for Publisher:

prof. dr Jasmina Kovačević, dekan

Glavni i odgovorni urednik / Editor-in-chief:

prof. dr Mile Vuković

Urednici / Editors:

prof. dr Nenad Glumbić, doc. dr Vesna Vučinić

Zbornik radova Proceedings će biti publikovan
u elektronskom obliku CD

Tiraž / Circulation:

200

ISBN 978-86-6203-037-5

STAVOVI OPŠTE POPULACIJE PREMA OSOBAMA SA BOLESTIMA ZAVISNOSTI

Ivona Milačić Vidojević, Milica Gligorović, Nada Dragojević
Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

Cilj ovog rada je da se utvrde stavovi uzorka opšte populacije prema osobama sa bolestima zavisnosti – alkoholizmom i narkomanijom.

Uzorkom je obuhvaćeno 336 ispitanika, oba pola, starosti iznad 16 godina. Za procenu stavova je korišćen upitnik Stavovi prema osobama sa mentalnim bolestima.

Analizom rezultata nisu utvrđene statistički značajne razlike stavova prema bolestima zavisnosti među ispitanicima različitog pola. Starost se pokazala kao značajan činiac samo na konstruktu koji se odnosi na mogućnost oporavka osoba sa alkoholizmom ($p=0,040$). Srednje vrednosti rezultata najmlađe i dve starije grupe ispitanika pokazuju tendenciju ka stavu da osobe sa alkoholizmom nikada ne mogu da se u potpunosti oporave. Utvrđene su statistički visoko značajne korelacije svih konstrukata kojima se izražavaju stavovi prema osobama sa alkoholizmom i narkomanijom ($p<0,000$). Međutim, analizom odnosa aritmetičkih sredina, ustanovljeno je postojanje statistički značajnih razlika u stavovima prema osobama sa alkoholizmom i narkomanijom na većini konstrukata. Ispitanici vrednuju osobe sa narkomanijom kao manje opasne po druge ($p=0,025$), ali smatraju i da se one osećaju znatno drugačije od drugih ljudi ($p<0,000$), kao i da manje mogu da utiču na svoje stanje ($p<0,000$) od osoba sa alkoholizmom. Mogućnost poboljšanja sa tretmanom i potpunog oporavka ispitanici smatraju manje verovatnom ($p<0,000$) kod osoba sa narkomanijom nego kod osoba sa alkoholizmom. Nisu ustanovljene značajne razlike vrednovanja konstrukata koji se odnose na predvidivost, mogućnost komunikacije i odgovornost za stanje u kome se nalaze osoba sa alkoholizmom i narkomanijom.

Ključne reči: bolesti zavisnosti, alkoholizam, narkomanija, stavovi, opšta populacija

UVOD

Bolesti zavisnosti su jedan od najtežih i najprevalentnijih mentalnih poremećaja. Procena Svetske zdravstvene organizacije (WHO, 2004) je da ima 76,3 miliona osoba sa poremećajem pijenja alkohola i 185 miliona osoba koje koriste psihoaktivne supstance (WHO, 2004). Posledično, prisutni su poražavajući efekti na fizičko i mentalno zdravlje ovih osoba uključujući hepatitis B i C, depresiju, anksioznost i suicid (AIHW, 2007). Bolesti zavisnosti su takođe najstigmatizovanija psihijatrijska stanja (Crisp et al., 2000; Corrigan et al., 1999; Link et al., 1999). Razlozi stigmatizacije su najčešće povezanost bolesti zavisnosti i kriminalnog ponašanja zajedno sa potrebom da se sebi ugađa (Skinner et al., 2007). Uticaj stigmatizujućih stavova na samu osobu se povezuje sa negativnim ishodom u različitim područjima kao što je sniženo samopoštovanje, smanjena samo-efikasnost, depresija, gubitak porodičnih veza, prijateljevstva, zaposlenja, mesta za stanovanje, prisustvo problema u seksualnoj bliskosti, zakasnelo traženje medicinske pomoći, nepridržavanje preporučenog tretmana i slabo zadržavanje na tretmanu (Link, 1987). Stigmatizacija osoba sa bolestima zavisnosti je vezana za društveno verovanje da su ove osobe same krive za svoje ponašanje i posledice koje ono izaziva. Pitanje odgovornosti je ključno za stigmatizaciju osoba sa bolestima zavisnosti.

METOD

Cilj ovog rada je da se utvrde stavovi uzorka opšte populacije prema osobama sa bolestima zavisnosti – alkoholizmom i narkomanijom.

Uzorak

Uzorkom je obuhvaćeno 336 ispitanika, oba pola (55,7% žena i 44,3% muškaraca), starosti iznad 16 godina.

Instrumenti

U istraživanju je korišćen upitnik *Stavovi prema osobama sa mentalnim bolestima* kojim su se ispitali stavovi prema osobama sa različitim mentalnim bolestima (depresija, fobija, shizofrenija, demencija, poremećaji ishrane, alkoholizam i narkomanija) (Crisp et al., 2000, 2005). Od ispitanika je traženo da odgovore koliko se svaka od osam izjava odnosi na osobe s navedenim poremećajima. Izjave se odnose na opasnost po druge, nepredvidljivost, teškoću uspostavljanja razgovora sa tim osobama, da li se osećaju drugačije od većine ljudi, da li treba samo sebe da krive za stanje u kome se nalaze, da li mogu da se saberu ukoliko to žele, da li će se oporaviti sa tretmanom ili se nikada neće u potpunosti oporaviti. Za svaku izjavu ispitanici su birali odgovor na petostepenoj skali Likertovog tipa.

REZULTATI

Značajnost odnosa posmatranih varijabli ispitana je jednofaktorskom analizom varijanse (ANOVA), Pirsonovim koeficijentom korelacije i t-testom.

Analizom rezultata nisu utvrđene statistički značajne razlike stavova prema bolestima zavisnosti među ispitanicima različitog pola. Starost se pokazala kao značajan čini-lac samo na konstrukt koji se odnosi na mogućnost oporavka osoba sa alkoholizmom ($p=0,040$). Srednje vrednosti rezultata najmlađe i dve starije grupe ispitanika pokazuju tendenciju ka stavu da osobe sa alkoholizmom nikada ne mogu da se u potpunosti oporave. Utvrđene su statistički visoko značajne korelacije svih konstrukata kojima se izražavaju stavovi prema osobama sa alkoholizmom i narkomanijom ($p<0,000$). Međutim, analizom odnosa aritmetičkih sredina, ustanovljeno je postojanje statistički značajnih razlika u stavovima prema osobama sa alkoholizmom i narkomanijom na većini konstrukata. Ispitanici vrednuju osobe sa narkomanijom kao manje opasne po druge ($p=0,025$), smatraju i da se one osećaju znatno drugačije od drugih ljudi ($p<0,000$), kao i da manje mogu da utiču na svoje stanje ($p<0,000$) od osoba sa alkoholizmom. Nisu ustanovljene značajne razlike vrednovanja konstrukata koji se odnose na predvidivost, mogućnost komunikacije i odgovornost za stanje u kome se nalaze. Mogućnost poboljšanja sa tretmanom i potpunog oporavka ispitanici smatraju manje verovatnom ($p<0,000$) kod osoba sa narkomanijom nego kod osoba sa alkoholizmom.

DISKUSIJA

Dobijeni rezultati pokazuju da javnost na isti način opaža osobe zavisne od alkohola i psihoaktivnih supstanci u pogledu predvidivosti, mogućnosti komunikacije i odgovornosti za stanje u kome se nalaze. Istraživanje stavova javnosti pokazuje da se osobe sa bolestima zavisnosti manje doživljavaju kao mentalno bolesne u poređenju sa osobama sa drugim psihijatrijskim poremećajima, ali se smatraju više odgovornim za svoje stanje (Crisp et al., 2000). U pogledu opasnosti i nepredvidivosti osobe zavisne od alkohola se opažaju slično osobama sa shizofrenijom i lošije u odnosu na osobe zavisne

od psihoaktivnih supstanci (Schomerus et al., 2010). Iako se negativno ponašanje (biti opasan i nepredvidljiv) rangira slično za osobe sa bolestima zavisnosti i shizofrenijom, razlozi za njihovo ponašanje se tumače različito: shizofrenija se percipira kao bolest za koju postoji mala odgovornost, a adicije kao stanja koja su izazvana voljom osobe.

Rezultati našeg istraživanja pokazuju da se mogućnost oporavka smatra manje verovatnom za osobe zavisne od psihoaktivnih supstanci u odnosu na osobe zavisne od alkohola, verovatno zbog opažene visoke stope recidiva. Bolesti zavisnosti se smatraju hroničnim bolestima za koje važi model upravljanja bolešću ili oporavkom (White et al., 2003). Iako postoji stereotip da se osobe sa bolestima zavisnosti teško mogu oporaviti istraživanja otkrivaju značajnu stopu oporavka: 41% (Ojesjo, 1981), 72% (Dowson, 1996), 59% (Valliant, 2003). Faktori kao što su različite demografske i kliničke karakteristike uzorka kao i različite definicije oporavka utiču na razlike u stopi oporavka.

ZAKLJUČAK

Ispitanici vrednuju osobe sa narkomanijom kao manje opasne po druge ($p=0,025$), smatraju da se one osećaju znatno drugačije od drugih ljudi ($p<0,000$), kao i da manje mogu da utiču na svoje stanje ($p<0,000$) od osoba sa alkoholizmom. Mogućnost poboljšanja sa tretmanom i potpunog oporavka ispitanici smatraju manje verovatnom ($p<0,000$) kod osoba sa narkomanijom nego kod osoba sa alkoholizmom. Postoji tendencija da se u opštoj populaciji narkomanija tretira kao ozbiljnija i lečenju manje podložna bolest od alkoholizma.

Cilj borbe protiv stigmatizacije osoba sa alkoholizmom i narkomanijom bi mogla da bude šansa da se ove osobe opažaju kao individue koje se bore sa teškim poremećajem i koje imaju potencijal da promene svoje ponašanje i oporave se od bolesti. Cilj anti-stigma kampanji bi bio fokus na potrebama ovih osoba kao što je potreba za zdravstvenom zaštitom, podrškom, zaposlenjem, stanovanjem.

LITERATURA

1. AIHW (2007). *Statistics on Drug Use in Australia 2006*. Canberra: Australian Institute of Health & Welfare.
2. Corrigan, P. W., River, L. P., Lundin, R. K., et al. (1999). Predictors of participation in campaigns against mental illness stigma. *Journal of Nervous and Mental Disorders*, 187 (6), 378–380.
3. Crisp, A. (1998). Changing minds: every family in the land. *Psychiatric Bulletin*, 22, 328–329.
4. Crisp, A. H., Gelder, M. G., Rix, S., et al. (2000). Stigmatisation of people with mental illnesses. *British Journal of Psychiatry*, 177 (1), 4–7.
5. Dawson, D. A. (1996). Correlates of past-year status among treated and untreated persons with former alcohol dependence: United States, 1992. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, 20 (4), 771–779.
6. Link, B. G., Phelan, J. C., Bresnahan, M., et al. (1999). Public conceptions of mental illness: labels, causes, dangerousness, and social distance. *American Journal of Public Health*, 89 (9), 1328–1333.
7. Link, B. (1987). Understanding labeling effects in the area of mental disorders: an assessment of the effects of expectations of rejection. *American Sociology Review*, 52, 96–112.
8. Ojesjo, L. (1981). Long-term outcome in alcohol abuse and alcoholism among males in Lundby general population, Sweden. *British Journal of Addiction*, 76, 391–400.
9. Skinner, N., Feather, N. T., Freeman, T., & Roche, A. (2007). Stigma and discrimination in health-care provision to drug users: The role of values, affect and deservingness judgments. *Journal of Applied Social Psychology*, 37 (1), 163–186.

10. Schomerus, G., Lucht, M., Holzinger, A., Matschinger, H., Carta, M., & Angermayer, M. (2010). The stigma of alcohol dependence compared with other mental disorders: A review of population studies. *Alcohol and Alcoholism*, 46 (2), 105–112.
11. Vaillant, G. (2003). 60 year follow-up of alcoholic men. *Addiction*, 98 (8), 1043–1051.
12. White, W., Boyle, M., & Loveland, D. (2003). Addiction as chronic disease: From rhetoric to clinical application. *Alcoholism Treatment Quarterly*, 3 (4), 107–130.
13. WHO (2004). *Global Status Report on Alcohol 2004*. World Health Organization, Geneva.
14. World Drug Report (2004). *United Nations Publications*.

SOCIAL ATTITUDES TOWARD PERSONS SUFFERING FROM ADDICTION DISEASES

Ivona Milačić Vidojević, Milica Gligorović, Nada Dragojević
University of Belgrade – Faculty of Special Education and Rehabilitation

The aim of this research was to discover the attitudes of general population toward persons suffering from drug addiction and alcoholism. The sample included 336 participants (55.7% females and 44.3% males), aged over 16. The participants were divided into five age categories.

Attitude assessment was obtained by using The Attitudes toward Persons Suffering from different Mental Diseases Questionnaire (Crisp et al. 2000, 2005) which comprises eight constructs related to the perception of condition, the interpersonal relations, and the possibility to cure the persons suffering from these diseases.

Significance of relations of the variables under observation was checked by ANOVA, the Pearson's Correlation Coefficient, and the T-Test.

The results did not show statistically significant differences in attitudes toward persons suffering from addiction diseases regarding the gender of the participants. The age proved to be an important factor only in the construct concerned with the possibility of recovering of persons suffering from alcoholism ($p=.04$). Mean values for the youngest (16-19) and two elderly groups of respondents (over 45) are indicative of the participants attitude to doubt the possibility of complete recovery of persons suffering from alcoholism.

Statistically significant inter-correlations are found for all constructs displaying attitudes towards people suffering from alcoholism and drug addiction ($p<.000$). Comparison of means revealed statistically significant differences between attitudes toward persons suffering from alcoholism and those toward persons suffering from drug addiction for most of the constructs. The participants evaluated drug addicts as more dangerous for other people ($p=.025$), as feeling much differently than the others ($p<.000$), as having less developed ability to influence their condition ($p<.000$) in comparison to alcohol addicts. Possibility of treatment and full recovery, according to the participants, is less probable for persons suffering from drug addiction than for those suffering from alcoholism ($p<.000$). No significant differences were found in evaluating the constructs related to predictability, ability to communicate, and the responsibility for the condition the drug addicts and alcoholics were in.

In general, the results indicate there is a tendency among general population to consider drug addiction to be a disease more serious and more difficult to cure than alcoholism.

Key words: *addiction diseases, alcoholism, drug addiction, attitudes, general population*